

بررسی تاثیر آموزش در میزان آگاهی نوجوانان نسبت به مواد مخدر

علی خلیلی عباس آبادی

کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، گرایش توسعه منابع انسانی، شورای هماهنگی مبارزه با مواد مخدر استان مازندران

چکیده

اعتیاد یکی از مهمترین چالش های اساسی جامعه ایران است که بی تردید آسیب های جبران ناپذیر و جدی را به ساختار اجتماع آورده است. هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر آموزش در میزان آگاهی نوجوانان نسبت به مواد مخدر می باشد. روش پژوهش نیمه تجربی بوده است و جامعه آماری شامل کلیه دانش آموز دبیرستانی شهر ساری بوده است که تعداد ۶۰ دانش آموز با روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای انتخاب شده و میزان اطلاعات عمومی آنان درباره مواد اعتیاد آور سنجیده شد. سپس چهار جلسه آموزشی در مورد انواع مواد اعتیاد آور برگزار شده و مجدداً اطلاعات عمومی آن ها بررسی شد. یافته هان نشان داد میزان آگاهی صحیح گروه ها بیش از ۵۰٪ نبود. میانگین اطلاعات صحیح پسران قبل از آموزش ۲۸/۷ و بعد از آموزش ۳۷/۸ بود. میانگین اطلاعات صحیح دختران قبل از آموزش ۲۹ و بعد از آموزش ۳۹/۲ بود. نتایج نشان داد میزان آگاهی صحیح نوجوانان در مورد انواع مواد اعتیاد آور پایین است که با آموزشی کوتاه مدت میتوان آگاهی های غلط آنها را کاهش و آگاهی های صحیح آنها را افزایش داد.

واژه های کلیدی: آموزش، نوجوانان، مواد مخدر

مقدمه

سوء مصرف مواد یکی از معضلات بهداشتی، د رمانی و اجتماعی جهان امروز بوده و به جرأت می توان ادعا کرد که تمام ی جوامع کم و بیش با آن درگیری دارند. کشور ایران نیز به دلیل همسایگی با افغانستان که بزرگترین تولید کننده تریاک جهان است و به دیگر دلایل تاریخی و اجتماعی یکی، از قربانیان سوء مصرف مواد در جهان به شمار می رود. اعتیاد بی تردید آسیب های جبران ناپذیر و جدی را به ساختار اجتماع آورده است، بخش وسیعی از نیرو های موجود در جامعه که می تواند برای پیشبرد به سوی اهداف عالی موثر واقع شود به علت دامنگیر شدن افراد جامعه به اعتیاد هدر می رود حتی بخش قابل توجهی از نیرو های اجتماعی برای مقابله با این معضل از بین می روند. در طی دهه های گذشته با هدف پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر چندین روش آموزش روانی تربیتی در محیط های آموزشی تدوین شده است. این روش ها مشتمل بر آموزش مهارت های اجتماعی خود کنترلی، حل مساله و مهارت های مطالعه است. با توجه به اینکه طبق سرشماری اخیر ۶۰٪ جمعیت کشورمان زیر ۲۵ سال سن دارند، مساله اطلاع رسانی و آگاهی دادن به قشر نوجوان از اهمیت خاصی برخوردار است. بر اساس آمار ۱۹٪ جوانان زیر ۱۵ سال در طول سال ۱۳۷۰ مواد مصرف کرده اند دلیل آن کنجکاوی ۲۲٪ غرور، ۳۷/۵٪ تبعیت از بزرگ ترها. از میان ابزارهای مختلف رسانه های همگانی، شبکه های رادیو و تلویزیونی، بیشترین مخاطب را در سطح جهان دارند و بالطبع تاثیرگذاری این دو رسانه مهم در زندگی بشر نیز از اهمیت بالائی برخوردار است (فتحی و همکاران، ۱۳۸۹). مفهوم نگرش یا طرز تلقی یکی از مفاهیمی است که مدت مدیدی است در علوم جامعه شناسی و روانشناسی از آن استفاده می کنند، اما همانند بسیاری از مفاهیم اجتماعی طرز تلقی را آمادگی روانی دیگر اجماع کاملی حول تعریف آن وجود ندارد. مینارد میداند که عبارت از آمادگی درونی و یا بطور رسمی، آمادگی برای انجام عمل، به نحوی خاص است (بیرو، ۱۳۷۸). نگرش ها به برخی شرایط ارجاع داده می شوند که در واقع توضیح دهنده تداوم رفتار فردی در مواجهه با مسائل و شرایط مختلف هستند. نگرشها تعیین کننده رفتارها هستند و این فرض بطور ض منی دلالت بر این امر دارد که با تغییر دادن نگرش های افراد، میتوان رفتارهای آن ها را تغییر داد (صالح آبادی و همکاران، ۱۳۹۱).

از جمله گروه هایی که بیش از پیش در معرض خطر آسیب دیدن و آسیب رساندن می باشند، معتادان هستند که آثار ویرانگر اعتیاد را سال ها به دوش می کشند. اعتیاد یک پدیده چند بعدی، خطر آفرین و فعلی ناهنجار از نظر اجتماعی است که بیش از پیش، سلامت فردی و اجتماعی را مورد تهدید قرار می دهد. براساس نظریه ای که موسوم به نظریه اقدام عقلانی است، به نقش نگرش ها در گرایش به اعتیاد توسط نوجوانان و جوانان اهمیت قابل توجهی داده اند. نگرش های شناختی اشاره ای به نتایج حاصل از دو مولفه باورها یا انتظارات در مورد نتایج و پیامدهای یک رفتار معین و ارزیابی نتایج رفتاری هستند. دیده می شود نگرش ها و هنجارهای ذهنی در نوجوانان و جوانان موجب شکل گیری نیات و مقاصد نسبت به مواد، سپس ارتکاب عمل و مصرف مواد می شوند (پورنجف و همکاران، ۱۳۹۹).

مهمترین شیوه های پیشگیری از اعتیاد عبارتند از؛ آگاه نمودن جامعه از خطرات و مضرات مواد مخدر، افزایش مهارت های زندگی و مهارت حل مسئله، هدفمندی زندگی و شناخت ارزش های فردی، اجتماعی و مذهبی، تقویت فعالیت های جایگزین برای افراد در معرض خطر و شناخت باورهای غلط مربوط به مصرف مواد مخدر. برنامه های پیشگیری از مصرف مواد مخدر و دخانیات در مدارس می تواند کمک اساسی برای سلامت نسل بعدی باشد. در حال حاضر اطلاعاتی از داخل و خارج از

کشور در دست است که نشان می‌دهد مصرف مواد در بین قشر جوان رو به افزایش است، فعالیت های پیشگیرانه می تواند این قشر در معرض آسیب را از خطر برهاند (یحیی زاده، ۱۳۹۸).

این تحقیق با هدف بررسی میزان آگاهی و نگرش جوانان شهر ساری نسبت به مضرات مصرف مواد مخدر و تأثیر مداخله ای آموزش بر افزایش آگاهی و تغییر نگرش آنان صورت گرفته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، یک مطالعه‌ی توصیفی تحلیلی می‌باشد که در مراکز پیش‌دانشگاهی شهر ساری انجام گردید. جامعه‌ی پژوهش شامل کلیه نوجوانان دانش‌آموز پسر و دختر مقطع پیش‌دانشگاهی ساری بوده اند. که تعداد ۶۰ نفر با استفاده از روش تصادفی چند مرحله ای به عنوان نمونه انتخاب شده اند.

جهت نمونه‌گیری در این پژوهش به این ترتیب اقدام گردید که در مرحله‌ی اول لیست مراکز پیش‌دانشگاهی روزانه از آموزش و پژوهش تهیه شد و سپس تعدادی از مراکز پیش‌دانشگاهی دخترانه و پسرانه به طور تصادفی انتخاب و از بین کلاس‌های این مراکز، مجدداً به روش تصادفی کلاس یا کلاس‌هایی برای انجام پژوهش انتخاب شدند و کل افراد هر کلاس در صورت تمایل به پرسش‌نامه‌ها پاسخ دادند. آموزش در این پژوهش شامل ۴ جلسه ۴۵ دقیقه‌ای به روش سخنرانی و پرسش و پاسخ در زمینه علل اعتیاد و طبقه بندی مواد مخدر و علائم بالینی آن بوده است و ابزار گردآوری اطلاعات شامل سه پرسشنامه محقق ساخته بود. که عبارتند از:

الف- پرسش‌نامه‌ی بررسی اطلاعات دموگرافیک افراد

ب- پرسش‌نامه‌ی اطلاعات عمومی در مورد ۵ مواد مخدر شامل تریاک، هروئین، حشیش، مشروب و سیگار .

روایی پرسش‌نامه‌ها توسط اعضای هیئت علمی دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی ساری تایید شد. ضریب پایایی پرسش‌نامه‌ها از طریق آلفای کرونباخ تعیین شد.

جهت تجزیه و تحلیل داده ها پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها، داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای توصیف داده‌ها از جداول توزیع فراوانی و برای تحلیل آن‌ها از آزمون تحلیل واریانس و آزمون آماری تی استفاده شده است

جدول ۱: مربوط به مقایسه میزان اطلاعات صحیح قبل و بعد از آموزش

گروه	متغیر	مرحله	حداقل	حداکثر	میانگین	آماره تی	سطح معناداری
پسران	اطلاعات صحیح	قبل آموزش	۱۸	۴۵	۲۸/۵۶	۵/۲۵	۰/۰۰
		بعد آموزش	۱۵	۵۱	۳۷/۵۶		
دختران	اطلاعات صحیح	قبل آموزش	۲۰	۳۵	۲۸/۰۲	۸/۲۳	۰/۰۰۰
		بعد آموزش	۲۸	۵۰	۳۹/۲۳		

با توجه به سطح معناداری به دست آمده که کمتر از ۰/۰۵ بوده است همچنین با توجه به میانگین های به دست آمده از جدول فوق می توان گفت اختلاف معناداری بین میزان اطلاعات صحیح افراد در م.رد مواد مخدر در قبل و بعد آموزش چه در گروه دختران و چه در گروه پسران وجود داشته است.

در این پژوهش بر اساس داده های آماری به نتایج قابل قبولی دسترسی پیدا کردیم. تحقیقات نشان داده است که آموزش همگانی و یا آموزش از طریق رسانه ها در آگاه سازی خانواده ها و کاهش اعتیاد به مواد مخدر نقش بسزایی داشته است.

نتایج پژوهش در زمینه ای آگاهی دانش آموزان نشان می دهد که بیش از نیمی از دانش آموزان از آگاهی صحیح برخوردار نبوده اند (جدول ۱). ($P < 0/001$). لذا ضرورت آموزش مطرح می گردد. این نتیجه با نتایج پژوهش جیمینز، ۲۰۱۱ همخوانی داشته است.

بحث و نتیجه گیری

بر اساس نتایج، سطح آگاهی در مورد مواد مخدر در بیش از نیمی از واحدها خوب است و نیمی از آن ها نیز دارای آگاهی ضعیف مورد این مواد می باشند. نتایج پژوهش حاضر با یافته های تحقیقات والیانی همخوانی دارد. در پژوهش یاد شده، مشخص شد سطح آگاهی اغلب نوجوانان از خطرات و عوارض سوء مصرف مواد مخدر متوسط و یا خوب است. همچنین نتایج پژوهش حاضر با یافته های تحقیق گاما و همکارانش همخوانی ندارد. آن ها دریافتند سطح آگاهی نوجوانان در مورد مواد مخدر از لحاظ آماری، در دو جنس تفاوتی ندارد.

بارونی نیز در مطالعه ای که در کافی شاپ های مناطق یک تا پنج تهران انجام داد، دریافت حدود ۲۰ درصد از افراد ۱۵ تا ۲۵ ساله ای مراجعه کننده به این اماکن، مصرف کننده ی برخی مواد مخدر روان گردان مانند اکستازی هستند. بر طبق پژوهش های

انجام شده اکثر مصرف‌کنندگان اکستازی در جهان در گروه سنی ۱۸ تا ۲۵ سال و پس از آن در گروه سنی ۱۲ تا ۱۷ سال قرار دارند (خوش طینت، ۱۳۹۸).

نتایج پژوهش حاضر با مطالعات وانگ و همکاران که دریافتند همسالانی که خود مصرف‌کننده‌ی داروها و مواد غیرمجاز هستند، موجب تقویت رفتار سوءمصرف در نوجوانان می‌شوند و تاثیر گروه همسالان و دوستان در بروز و ادامه‌ی سوءمصرف مواد مهم‌تر از نقش خانواده و تاثیر والدین است، همخوانی دارند (پور موحد، ۱۳۸۹).

یافته‌های پژوهش نشان داد با وجود این که سطح آگاهی بیشتر از نیمی از نوجوانان در مورد مواد مخدر متوسط و خوب است، از دیدگاه بیش از نیمی از آن‌ها، عدم آگاهی فرد، یکی از مهم‌ترین دلایل گرایش به مصرف اذکر شده است. بنا بر این پیشنهاد می‌شود که آموزش‌های غیررسمی به صورت‌های مختلف تبلیغاتی مانند پیام‌های کوتاه، پوستر و نماهنگ با استفاده از تلویزیون‌های نصب شده در اماکن عمومی و یا نصب در جایگاه‌های مخصوص تبلیغات در سطح شهر و با استفاده از وجود هنرمندان و قهرمانان ملی و ورزشی در جهت افزایش آگاهی عمومی اجرا شود.

در پژوهش حاضر، از دیدگاه اکثر نوجوانان نوع فرهنگ خانواده‌ها، تشویق یا توصیه‌ی همسالان و دوستان و نقص در ایمان و اعتقادات مذهبی به عنوان دلایل گرایش به مصرف اکستازی ذکر شده است بنا بر این پیشنهاد می‌شود که برنامه‌هایی جهت آموزش خانواده‌ها در مورد اهمیت هویت فرهنگی و ملی و نقش مهم خانواده در این زمینه برگزار گردد و برگزاری این برنامه‌ها از طریق مدارس و یا رسانه‌های گروهی (به ویژه تلویزیون) به طور مستمر با بهره‌گیری از صاحب‌نظران فرهنگی صورت گیرد. محدودیت‌های این پژوهش شامل عدم تمایل دانش‌آموزان به شرکت در پژوهش، تداخل با کلاس‌ها و زنگ‌های ورزش بود.

آگاه سازی نوجوانان نسبت به ویژگی‌های انواع مواد اعتیادآور شامل اثرات، عوارض، خطرات و نحوه ایجاد وابستگی و میزان موفقیت در ترک، با توجه به میزان پایین اطلاعات صحیح آنها ضروری است.

همچنین با آموزش، عدم آگاهی هر دو گروه کاهش یافت اما اینکه آیا این تغییر نگرش در نوجوانان با توجه به ویژگی‌های خطرناک بودن نوجوانان کافی است یا خیر نیاز به بررسی و پژوهش بیشتر داشته و ضرورت نیاز به آموزش مهارت‌هایی جهت مصون سازی و مهارت مقاومت و نه گفتن در برابر انواع مواد در کنار آگاه سازی، احساس می‌شود.

منابع

۱. ابراهیم صالح آبادی و محسن سلیمی امان آباد، «بررسی رابطه سبک زندگی جوانان و گرایش به مصرف مواد مخدر صنعتی در شهر شیروان»، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان ۶ (۱۳۹۱)، ۶۰.
۲. اکبری، محمد، هاشمی‌نصرت‌آباد، تورج، باباپورخیرالدین، جلیل. (۱۳۹۳) مقایسه تأثیر سه روش آموزشی سخنرانی، بحث گروهی و بسته آموزشی بر میزان آگاهی نسبت به سوء مصرف مواد مخدر در دانش‌آموزان پسر دبیرستانی شهر تبریز در سال ۱۳۹۰. نشریه علمی آموزش و ارزشیابی (فصلنامه.. 59-74, 7(25)

۳. ارل رابینگتن و مارتین واینبرگ، رویکردهای نظری هفت گانه در بررسی مسائل اجتماعی، ترجمه رحمت اله صدیق سروستانی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۳، ۱۰۰.
۴. خوش طینت، و. (۱۳۹۸). تأثیر التزام عملی به اعتقادات اسلامی از طریق سبک زندگی سالم بر گرایش دانشجویان به مصرف مواد مخدر. فصلنامه علمی پژوهشی روانشناسی سلامت، دوره ۱، شماره ۲، ص ۴۶-۵۹.
۵. راب وایت و فیونا هینز، جرم و جرم شناسی، ترجمه علی سلیمی (قم: انتشارات حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۲)، ۱۴۱.
۶. رویا نوری و بابک قرقلو، «بررسی نقاط قوت و محدودیت های به کارگیری پلیس زن در عرصه مبارزه با مواد اعتیادآور در کشور ایران»، مجله پلیس زن ۱۲ (۱۳۸۹): ۹۹-۱۰۰.
۷. سارافینو، ادوارد. (۱۳۸۹). روانشناسی سلامت. ترجمه میرزایی، الهه و همکاران، انتشارات رشد، تهران.
۸. مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی یزد، ویژه نامه همایش رفتارهای پر خطر، ۱۸(۳). صص ۱۸-۲۱.
۹. فتحی یداله، معینی بابک، بازوند امیرعلی، براتی مجید، روشنایی قدرت اله. اثربخشی برنامه آموزشی مبتنی بر نظریه رفتار برنامه ریزی شده در پیشگیری و کاهش مصرف دخانیات در دانشجویان. آموزش و سلامت جامعه [Internet]. Available from: <https://sid.ir/paper/253597/fa>. ۱۳۹۸؛ ۳(۲): ۶۱-۵۴.

10. Ausems, M., Mesters, I., Van Breukelen, G., et al. (2002). Short-term effects of a randomized computer-based out-of-school smoking prevention trail aimed at elementary schoolchildren. *prev med*, 34(6), 581-9.
11. Department of Studies and Research Center for Combating Drugs. (2001). Executive summary of the opinion in the field of addictive substances in the primary, and secondary school guidance and administrative staff of schools in the province.
12. Fineberg, I.C., Wenger, N.S., Brown -Saltzman, K. (2006). Unrestricted opiate administration for pain and suffering at the end of life: knowledge and attitudes as barriers to care. *J Palliat Med*, 9(4), 873-83